

De jaarrekeningen 2005 – 2008 van DSB Bank

(Versie d.d. 6 oktober 2011 voor belanghebbenden)

Inleiding en verantwoording

De Commissie Scheltema die de gang van zaken bij DSB Bank moest onderzoeken schrijft:

‘Door dit alles was de winstgevendheid en de vermogenspositie van DSB tegen de zomer van 2009 zodanig uitgehold dat voor het voortbestaan van de bank moest worden gevreesd.’¹

In juni 2009 heeft de Stichting Hypotheekleed aan SOBI gevraagd de jaarrekeningen van DSB Bank kritisch te onderzoeken in verband met door haar voor te bereiden schadeclaims.

Op 1 oktober 2009 organiseerde Hypotheekleed een bankrun, nadat Scheringa in mei 2009 had geweigerd op reële basis schadevergoedingen aan gedupeerde klanten toe te kennen. Hypotheekleed zag zich voor de vraag gesteld of de belangen van deze klanten beter gediend zouden zijn bij overname van DSB Bank door andere banken (de lijn Wellink) of door faillissement. Hypotheekleed was van oordeel dat elke curator bereid zou zijn hogere schadevergoedingen toe te kennen dan overnemende banken en koos daarom vóór faillissement en tégen de lijn Wellink. Inmiddels hebben curatoren toezeggingen gedaan tot € 350 miljoen, waarmee de strategie van Hypotheekleed juist is gebleken. Zeker sinds ook spaarders met achtergestelde leningen na een rechterlijk vonnis door De Nederlandse Bank onder het depositogarantiestelsel zijn gerangschikt en grotendeels schadeloos zijn gesteld. Dit rapport zou er toe kunnen bijdragen dat spaarders ook hun resterende schade vergoed kunnen krijgen.

In dit rapport worden enkele van de belangrijkste onjuistheden in de door DSB Bank N.V. gepubliceerde jaarverslagen beschreven. Naar voortijdige winstneming bij de verkoop van SNS REAAL polissen loopt nog nader onderzoek.

Deze versie van het rapport is bedoeld om belanghebbenden die in schadeprocedures betrokken zouden kunnen worden in staat te stellen eventuele leemtes naar voren te brengen. Publicatie is bedoeld om derden te inspireren aanvullingen aan SOBI te leveren. Op basis van aard en omvang van binnenkomende reacties, wordt bepaald wanneer de eindversie komt. Dit rapport wordt verzonden aan:

J.J. van Dijk, bestuurder
H.P.A.J. van Goor, bestuurder
D. Scheringa, bestuurder
G. Zalm, bestuurder
Mr. J.F. Ariëns, RvC
Drs. R.W.J.M. Bonnier RA, RvC
R.L.O. Linschoten, RvC
Drs. E.H.T.M. Nijpels, RvC
Drs. R.G.H.A.M. Neelissen, RvC
Mr. Drs. Offringa, RvC

---

¹ Rapport Scheltema blz 24.

Ernst & Young, extern controlerend accountant
De Nederlandse Bank N.V., toezichthouder voor solvabiliteit en liquiditeit

Alvorens over het eigen onderzoek te rapporteren wordt aandacht geschonken aan interne onderzoeken van DSB Bank zelf en aan het onderzoek van de commissie Scheltema.

Onderzoek door DSB Bank

DSB Bank heeft zelf onderzoek gedaan naar de waarde van een gemengd deel van de portefeuille 1^e hypotheke, dat ook gesecuritiseerde 1^e hypotheke omvatte.

‘Deze analyse gaf aan dat de “blended rate” van de tranches in deze portefeuille op ca. 85% van de nominale waarde lag.’²

De totale portefeuille 1^e hypotheke omvatte op faillissementsdatum € 4,2 miljard. Het onderzoek van DSB Bank moest dus tot de conclusie leiden dat de totale portefeuille 1^e hypotheke met 15% ofwel met € 630 mln afgewaardeerd moest worden. Aannemelijk is dat gesecuritiseerde vorderingen gemiddeld van betere, althans niet mindere, kwaliteit zijn dan vorderingen op eigen boek (vorderingen van DSB Bank zelf). Ongeveer 1/3 van alle hypothecaire vorderingen was gesecuritiseerd. Afboekingen op die vorderingen kwamen niet ten laste van DSB Bank, tenzij die afboekingen zijn veroorzaakt door schadeclaims wegens zorgplichtschendingen³. Geconstateerd moet worden dat bij DSB Bank zelf de 1^e hypothecaire vorderingen minstens € 420 mln⁴ te hoog in de balans stonden.

DSB Bank heeft ook de waarde van haar 2^e hypotheke en consumptief krediet onderzocht:

‘Voor de portefeuille 2e hypotheke en CK (eigen boek) lijkt een minimale afwaardering van 15% (€ 171,3 m) van toepassing op basis van interne ramingen (stratificatie en rating) en marktomstandigheden.’⁵

De *minimale* afwaardering van € 171,3 betrof het niet gesecuritiseerde deel van deze vorderingen. Dit bedrag hoeft daarom niet meer gecorrigeerd te worden. In totaal had dus vóór het faillissement op 19 oktober 2009 minstens € 420 mln + € 171,3 mln = € 591,3 mln op de eigen debiteurenportefeuille afgeboekt moeten worden. Curatoren hebben in hun eerste verslag slechts € 303,9 mln afgeboekt. Zij baseerden zich daarbij op prijzen die DSB Bank in 2008 en 2009 had betaald bij de aankoop van notes (obligaties) van gesecuritiseerde portefeuilles. Curatoren, althans hun adviseurs PwC, hebben kennelijk onvoldoende beseft dat de aankooprijzen van de notes, juist als gevolg van de misleidende jaarrekeningen, te hoog waren en daardoor niet voor waardebepaling van onderliggende debiteuren gebruikt konden worden. Curatoren boekten zodoende aanvankelijk € 287,4 mln te weinig af⁶. Daarmee kwamen zij op een eigen vermogen van € 35,8 mln positief. In werkelijkheid was het eigen vermogen op 19 oktober 2009 negatief € 251,6⁷ mln. Dat is € 496,6 mln minder dan het medio 2009 gepresenteerde eigen vermogen van ca. € 245 mln.

---

² Eerste openbaar verslag in het faillissement van DSB Bank N.V., bijlage 2 blz 5.

³ Dit bleek tijdens de verificatievergadering van 10 december 2010.

⁴ 2/3 van € 630 mln = € 420 mln.

⁵ Eerste openbaar verslag in het faillissement van DSB Bank N.V., bijlage 2 blz 5.

⁶ Dit is in latere verslagen door curatoren verbeterd.

⁷ € 35,8 mln - € 287,4 mln = € - 251,6 mln.

Omdat uitgesloten is dat DSB Bank in drie en een halve maand⁸ € 496,6 mln verlies heeft geleden moet zelfs voor een leek duidelijk zijn geweest dat de eerder gepubliceerde jaarrekeningen van DSB Bank misleidend waren.

Onderzoek door de Commissie Scheltema

Kort na het faillissement van DSB Bank besluit de Nederlandse regering, in de persoon van minister van Financiën Wouter Bos, de gang van zaken bij DSB Bank door een onafhankelijke commissie te laten onderzoeken. De commissie werd als volgt samengesteld:

Prof. Mr. Michiel Scheltema, voorzitter
De heer S.L.J. Graafsma RA, voormalig directeur KPMG Accountants N.V.
Prof. Dr. Kees Koedijk
Prof. Mr. Edgar du Perron

Gezien de samenstelling had verwacht mogen worden dat Graafsma speciale belangstelling voor jaarrekening- en accountantsvraagstukken zou hebben. Op 29 oktober 2009 krijgt deze commissie, naar haar voorzitter de Commissie Scheltema genoemd, van de Minister de taak onderzoek te doen naar⁹:

- *de gang van zaken bij DSB Bank N.V.,*
- *de handelwijze van (voormalige) bestuurders en commissarissen van deze bank,*
- *de handelwijze van DNB en de AFM ten aanzien van DSB Bank N.V. en hun onderlinge samenwerking ter zake,*
- *de rol van het ministerie van Financiën,*
- *de toereikendheid van de relevante regels uit hoofde van de wet.*

Tijdens het Algemeen Overleg met de Tweede Kamer van 5 november 2009 zegt de Minister van Financiën expliciet toe ook aan de commissie te vragen onderzoek te doen naar de informatieverschaffing aan spaarders door DSB en toezichthouders. Een van de belangrijkste, zo niet de belangrijkste, vorm van informatieverschaffing aan spaarders is het publiceren van juiste jaarrekeningen. Uit het rapport van de Commissie Scheltema blijkt dat de Commissie geen (systematisch) onderzoek heeft gedaan naar deze informatieverstrekking. Het volgende moet geconstateerd worden:

- De commissie heeft gesproken met 33 personen¹⁰ uit alle in aanmerking komende geledingen, onder wie de president-directeur van de Rabobank, de financieel directeur van de Rabobank, meerdere top functionarissen van DSB, AFM, DNB, Ministerie van Financiën, Van Lanschot Bankiers en het International Monetair Fonds, maar met geen enkele vertegenwoordiger van de externe controlerende accountant Ernst & Young.
- Geen van de elf hoofdstukken van het rapport Scheltema is gewijd aan door DSB Bank gepubliceerde jaarrekeningen.
- In de *Samenvatting en conclusies* die 11 bladzijden omvat¹¹ is geen aandacht besteed aan de jaarrekeningen van DSB Bank.

Op 29 juni 2010 brengt de Commissie rapport uit. Drie maanden later wordt onderzoeker Graafsma RA, voormalig directeur Nederland van KPMG Accountants, door de algemene vergadering van

---

⁸ De periode 1 juli – 19 oktober 2009.

⁹ Rapport Scheltema blz 7.

¹⁰ Rapport Scheltema bijlage 5.

¹¹ Rapport Scheltema blz 15 t/m 25

Rabobank Nederland benoemd tot lid van de Raad van Commissarissen van Rabobank. De jaarrekeningen van Rabobank worden door Ernst & Young gecontroleerd. Op dezelfde datum blijkt dat Wouter Bos, die zoals later bleek toen al geruime tijd uitkeek naar een functie waarin hij meer tijd aan zijn gezin kon besteden, als partner toetreedt tot Deloitte. Drie maanden daarna blijkt dat voormalig premier Jan Peter Balkenende als partner toetreedt tot Ernst & Young, die alle jaarrekeningen van DSB Bank heeft gecontroleerd.

Dit soort benoemingen vindt vaak niet van de ene op de andere dag plaats en is soms het resultaat van langdurige voorbereidende gesprekken.

Mede gezien de wensen van de Tweede Kamer, hadden de onderzoeken van DSB Bank zelf, en het 1^e openbare faillissementsverslag van curatoren, voor de commissie aanleiding moeten zijn om structurele aandacht aan de verslaggeving van DSB Bank te schenken. Door dit achterwege te laten heeft de Commissie onvoldoende onderzocht hoe de informatieverstopping naar spaarders is geweest en daarmee tegen de uitdrukkelijke wens van de Tweede Kamer gehandeld. De commissie had toegang tot alle administratie van DSB en moet ook in staat geacht worden het 1^e faillissementsverslag van curatoren te begrijpen.

Het is schokkend te moeten constateren dat de Commissie, ondanks het uitdrukkelijk verzoek van de Tweede Kamer de informatieverstopping naar spaarders te onderzoeken, voorbij is gegaan aan de resultaten van het eigen onderzoek van DSB Bank waaruit bleek dat de vorderingen van DSB Bank al vóór het faillissement minstens € 591 mln te hoog in de balans stonden en het eigen vermogen honderden miljoenen negatief was.

Technieken ter flattering van resultaten en vermogenstekorten

De volgende technieken zijn toegepast om de resultaten en het eigen vermogen te flatteren.

- I. Sinds 2004 elk jaar minder aan de voorziening voor kredietrisico's toegevoegd terwijl de situatie hogere dotaties vereiste. In 2005 en 2006 zijn de grondslagen waarop de voorziening wordt bepaald versoepeld. Betreft in 2008 reeds € 150 miljoen.
- II. Wanneer DSB klanten de woning verkochten en niet in staat waren hun schuld af te lossen werd de oninbare restschuld als volwaardig consumptief krediet geboekt. Betreft € 180 miljoen.
- III. Bij verkoop van koopsompolissen en beleggingspolissen werd voortijdig winst genomen door onvoldoende dotaties aan de voorziening voor provisierestitutie. Betreft minstens € 24 miljoen.
- IV. Sinds 2007 is een onvolwaardige vordering op aandeelhouder DSB Beheer BV als volwaardig in de balans blijven staan. Betreft ongeveer € 70 miljoen.
- V. In 2008 en 2009 worden notes (obligaties) die gekocht zijn tegen 85-92% van de nominale waarde via het resultaat tot nominale waarde opgewaardeerd. Betreft in totaal € 65 miljoen.

1. Voorziening voor kredietrisico's

Met betrekking tot de voorziening voor kredietrisico's bevatten de jaarverslagen van DSB Bank onderstaande informatie.

Jaarverslagen 2001 t/m 2004

'Waardering [van vorderingen] vindt plaats tegen de nominale waarde onder aftrek van een individueel bepaalde voorziening wegens vermoedelijke oninbaarheid.'

Tussenconclusie naar aanleiding van het jaarverslag 2004

Uit deze omschrijving rijst niet het vermoeden dat het risico op oninbaarheid van vorderingen systematisch werd bepaald. Uit de omschrijving blijkt niet hoe de schattingen zijn gedaan. In het jaarverslag 2005 wordt meegedeeld dat een schattingswijziging heeft plaatsgevonden. De nieuwe schatting kan niet vergeleken worden met de in 2004 gebruikte schatting omdat die niet in de toelichting op de jaarrekening vermeld is.

Jaarverslag 2005

*'De achterstanden zijn in eerste instantie voor alle productsoorten in 2005 verder gestegen. Vervolgens is vanaf het tweede kwartaal een stabilisatie waarneembaar. Dit ondanks de toegenomen kredietverstrekking. De stabilisatie van achterstanden lijkt daarbij het direct gevolg van de in 2004 en 2005 genomen organisatorische maatregelen ten aanzien van het achterstandsbeheer alsmede de eerste tekenen van economische groei.'*¹²

'In 2005 is een schattingswijziging doorgevoerd voor wat betreft de bepaling van de hoogte van de voorziening voor oninbaarheid. Deze aanpassing is gedaan om de verschillende grondslagen die bestonden ten aanzien van consumptief krediet en 2^e hypotheke te uniformeren.'

---

¹² Jaarverslag DSB Bank 1005 blz 16.

Tegelijkertijd is de grondslag voor de bepaling van de voorziening Cards aangepast wegens voortschrijdend inzicht. Deze wijzigingen hebben voor het verslagjaar 2005 geleid tot een **verhoging** [vet door SOBI] van de voorzieningen van ruim € 5 miljoen.¹³

'De voorziening voor oninbaarheid wordt wat betreft consumptief krediet en 2^e hypotheke berekend als 50% van het uitstaand saldo van de posten met een achterstand van 3 of meer maandtermijnen en 75% van het uitstaand saldo van de posten met een achterstand van 12 of meer maandtermijnen. Waar van toepassing wordt rekening gehouden met dekking van onderpand. Voor het debetcards product wordt 90% van het uitstaand saldo voorzien van alle posten met een achterstand van 3 of meer maandtermijnen.

Bij de voorziening voor 1^e hypotheke is de basis voor de voorzieningenberekening het uitstaand saldo boven 80% van de executiewaarde. De hoogte wordt berekend als 50% van dit uitstaand saldo van de posten met een achterstand van 3 of meer maandtermijnen en 100% van het uitstaand saldo voor de posten met een achterstand van meer dan 12 maandtermijnen.¹⁴

Jaarverslag 2006

'De lasten voor de waardeveranderingen zijn met name **lager** [vet door SOBI] vanwege de in 2005 doorgevoerde uniformering van de waarderingsgrondslagen en de hieruit voortvloeiende aanvullende waardeveranderingen en bijbehorende lasten. [...]

De infectiepercentages op de kredietportefeuilles vertonen ten opzichte van 2005 een lichte stijging voor de hypothecaire kredietportefeuille en een nagenoeg gelijkblijvende achterstand voor de consumptieve kredietportefeuille.¹⁵

'De infectiepercentages van de hypothecaire kredietportefeuille zijn in de loop van 2006 licht gestegen. De consumptieve kredietportefeuille [...] vertoonde gelijkblijvende infectiepercentages.¹⁶

'De voorziening voor oninbaarheid wordt voor consumptief krediet en hypotheke berekend als 50% van het uitstaand saldo van de posten met een achterstand van 3 of meer maandtermijnen en 75% van het uitstaand saldo van de posten met een achterstand van 12 of meer maandtermijnen. Waar van toepassing wordt rekening gehouden met dekking van onderpand. Voor het debetcards product wordt 90% van het uitstaand saldo voorzien van alle posten met een achterstand van 3 of meer maandtermijnen.¹⁷

'Schattingwijziging voorziening voor oninbaarheid.

In 2006 is de grondslag voor opname van de voorziening voor oninbaarheid voor 1^e hypotheke bijgesteld. Dit heeft geleid tot een verlaging van de voorziening met € 466.000 [let op: niet van de dotatie, die is met 3,9 miljoen gedaald]. In 2005 is een schattingswijziging doorgevoerd voor wat betreft de bepaling van de hoogte van de voorziening voor oninbaarheid, wat heeft geleid tot een extra dotatie van ruim € 5,0 miljoen.¹⁸

Tussenconclusie jaarverslagen 2005 en 2006. Grondslagwijziging voorziening 1^e hypotheke

De in 2005 toegepaste grondslagwijziging heeft volgens het jaarverslag 2005 tot een verhoging van de voorziening geleid en volgens het jaarverslag 2006 tot een verlaging. Dit laatste blijkt ook

¹³ Jaarverslag DSB Bank 2005 blz 30.

¹⁴ Jaarverslag DSB Bank 2005 blz 26.

¹⁵ Jaarverslag DSB Bank 2006 blz 12.

¹⁶ Jaarverslag DSB Bank 2006 blz 14.

¹⁷ Jaarverslag DSB Bank 2006 blz 22.

¹⁸ Jaarverslag DSB Bank 2006 blz 25.

uit de cijfers. De achterstanden bij de belangrijkste kredietcomponenten zijn in 2005 toegenomen. Dat zou reden moeten zijn om een hogere dotatie aan de voorziening te doen. Het tegendeel is gebeurd.

In 2005 wordt bij een achterstand van een jaar het saldo boven 80% van de onderpandwaarde geheel aan de voorziening toegevoegd. In 2006 wordt bij een achterstand van een jaar het saldo boven 100% van de onderpandwaarde voor $\frac{3}{4}$ voorzien. Deze in 2006 ingevoerde grondslagwijziging voor 1^e hypothecaire vorderingen had veel effect. Zie tabel 1.

Tabel 1 Grondslagwijziging 2006 dotatie 1^e hypothecaire leningen aan voorziening voor kredietrisico's

		<i>Dotatie in procenten van de lening</i>	
		in 2005	in 2006
1 ^e hyp. lening	0% boven onderpandwaarde	20,0%	0,0%
1e hyp. lening	10% boven onderpandwaarde	27,3%	7,5%
1e hyp. lening	20% boven onderpandwaarde	33,3%	15,0%
1e hyp. lening	30% boven onderpandwaarde	38,5%	22,5%
1 ^e hyp. lening	40% boven onderpandwaarde	<u>42,9%</u>	<u>30,0%</u>
Gemiddeld (ongewogen)		32,4%	15,0%

De database van Hypotheekleed toont een gemiddelde loan to value verhouding voor 1^e hypothecaire kredieten van 120%. Die leidt ook tot vermindering van de dotatie van 33% van de lening naar 15% van de lening. In dat geval daalt de grootte van de voorziening voor 1^e hypotheek (en van toekomstige dotaties) met 54% voor zover deze betrekking heeft op 1e hypothecaire leningen met achterstanden van een jaar. SOBI neemt voorzichtigheidshalve aan dat een kwart van de voorziening betrekking heeft op 1e hypotheek die een jaar over tijd zijn. In dat geval zijn de voorziening én de toekomstige dotaties door de grondslagwijziging met 13,5% gedaald. In tabel 3 is deze grondslagwijziging teruggedraaid door de voorziening te vergroten met de factor 100/86,5. Voor het andere $\frac{3}{4}$ deel van de voorziening is in tabel 3 het dotatiepercentages van 2004 jaarlijks met 5% verhoogd wegens de door DSB Bank aangegeven ongunstiger omstandigheden en verhoogde infectiepercentages.

Jaarverslag 2007

*'Bij eerste hypotheek is de betalingsachterstand in 2007 beperkt gegroeid. Bij consumptief krediet zijn de achterstanden afgenomen en bij tweede hypotheek toegenomen.'*¹⁹

Bij de twee belangrijkste componenten zijn de achterstanden gegroeid. Desondanks heeft DSB Bank de dotatie aan de voorziening verminderd.

Jaarverslag 2008

'De effecten van de Kredietcrisis op huizenprijzen en werkgelegenheid op de middellange termijn zijn vooralsnog onduidelijk, maar op korte termijn wordt een toenemende werkloosheid en dalende huizenprijzen voorzien. De

¹⁹ Jaarverslag DSB Bank 2007 Raad van Bestuur blz 7.

ontwikkelingen zijn onzeker en kunnen hun weerslag hebben op de ontwikkeling van de kredietportefeuille van DSB Bank.²⁰

Uit de door DSB gepresenteerde feiten blijkt dat in 2008 een serieuze verhoging van de dotatie aan de voorziening noodzakelijk was. Dan zou 2008 echter met verlies zijn geëindigd. Dat is vermeden door de dotatie tot vrijwel nihil terug te brengen in plaats van te verhogen.

Tabel 2 toont de ontwikkeling van de voorziening voor kredietrisico's in de jaarverslagen 2004 – 2008. Sinds 2004 is de dotatie elk jaar in absolute zin *verlaagd*, terwijl het kredietvolume jaarlijks *steeg* en de economische omstandigheden slechter werden en er dus meerdere redenen waren om de dotatie te *verhogen*. In 2008 neemt de verlaging van de dotatie groteske vormen aan wanneer deze, ondanks een record afboeking van kredieten en ondanks de in 2007 geconstateerde toename van de achterstanden tot vrijwel nihil wordt teruggebracht. In tabel 3 zijn de gevolgen van de grondslagwijziging van 2006 zo goed mogelijk teruggedraaid. Het was niet mogelijk de grondslagwijziging van 2005 terug te draaien doordat de in 2004 toegepaste grondslagen (voor zover toegepast) niet bekend zijn.

Bij het opstellen van tabel 3 is in beperkte mate rekening gehouden met de verslechterende economische omstandigheden en geconstateerde hogere infectiepercentages (5% toename per jaar). De grondslagwijziging in 2006 en de procentuele achteruitgang van het resterende ¾ deel van de voorziening zijn teruggedraaid. Er is niet gecompenseerd voor de grondslagwijziging 2005.

Tabel 2 Voorziening voor kredietrisico's in 2004 - 2008 met grondslagwijziging 2006

	2004	2005	2006	2007	2008
Alle kredieten	3.235	3.817	4.334	5.510	6.788
Voorziening begin boekjaar (vlgs jaarrekening)	16	37	57	57 ²¹	72
Dotatie ten laste van resultaat	28	28	24	21	4
Afboeking van kredieten	- 7	- 11	- 12	- 6	- 23
Voorziening einde boekjaar (vlgs jaarrekening)	37	57	70	72	59
Dotatie in % van uitstaand krediet²²	0,83	0,71	0,54	0,38	0,06

Tabel 3 Voorziening voor kredietrisico's in 2004 - 2008 zonder grondslagwijziging 2006

	2004	2005	2006	2007	2008
Noodzakelijke voorziening begin jaar		37	64	101	146
Noodzakelijke dotatie	28	35	48	64	83
Afboeking van kredieten	- 7	- 11	- 12	- 6	- 23
Voorziening einde boekjaar	37	64	101	146	201
Dotatie in % van uitstaand krediet	0,83	0,92	1,11	1,16	1,22
Aanvulling aan de voorziening	0	7	31	74	153

²⁰ Jaarverslag DSB Bank 2008 Raad van Bestuur blz 5.

²¹ Sluit niet aan bij eind 2006 door invoering IFRS in 2007.

²² Gebaseerd op niet afgeronde cijfers.

2. Oninbare restschulden als volwaardig consumptief krediet geboekt

Wanneer klanten hun woning verkochten en de opbrengst onvoldoende was om de (hypothecaire) schuld aan DSB Bank af te betalen bleef er een zogenaamde restschuld over. Op basis van de aan Hypotheekleed en SOBI bekende gevallen moet geconcludeerd worden dat deze restschuld gemiddeld € 75.000 bedroeg. De oninbaar gebleken restvorderingen werden boekhoudkundig “omgekat” tot volwaardig consumptief krediet, hoewel de woning in het algemeen verkocht werd omdat de klant niet meer kon betalen en na verkoop met huurlasten – door scheiding vaak zelfs met dubbele huurlasten – werd geconfronteerd. Het aantal van deze restschulden is in de loop der jaren tot ca. 2500 opgelopen. Het bedrag aan ten onrechte in de balans geactiveerde debiteuren is daardoor in 2009 tot circa € 180 miljoen gestegen.

De hypothecaire vordering van DSB Bank op een klant met 1^e hypotheek bedroeg gemiddeld meer dan € 200.000. De gemiddelde restschuld van € 75.000 lijkt op het eerste gezicht aan de hoge kant in relatie tot de hoogte van de hypothecaire schuld. Beseft moet worden dat veel klanten met een 1^e hypotheek ook een 2^e hypotheek en een consumptief krediet bij DSB hadden lopen (in de database van Hypotheekleed meer dan 80%) en dat alleen reeds de hypothecaire schuld aan DSB Bank vaak € 60.000 hoger was dan de getaxeerde executiewaarde van de woning. Wanneer het vaste inkomen van een der partners achteruit ging kon al snel de situatie ontstaan dat men onvoldoende middelen had om aan de financiële verplichtingen jegens DSB Bank te voldoen. Bij, in economische zin gedwongen, verkoop werd toch de executiewaarde van de woning relevant. Overkreditering werd (ook door toezichhouders) uitsluitend gemeten aan de hand van het inkomen. Daarbij speelde de executiewaarde van de woning geen rol.

Woningonderhoud blijft achter: waardevermindering

Sinds 2005 dwong DSB Bank bij betalingsachterstanden in versterkte mate aan op looncessies. Het totaal aantal DSB-klanten dat een looncessie heeft getekend is onbekend maar aannemelijk is dat het om vele duizenden klanten gaat. (Meer dan de helft van de donateurs van Hypotheekleed heeft een looncessie getekend). Na het massaal invoeren van de looncessies groeiden de betalingsachterstanden slechts tijdelijk minder hard. Het gevolg was wel dat de klanten verder financieel uitgemergeld raakten. Iemand die jarenlang nauwelijks voldoende middelen heeft om de kinderen op te voeden of met vakantie te gaan geeft minder uit aan onderhoud van de eigen woning dan iemand die wel over voldoende liquiditeiten beschikt. De overkreditering in combinatie met looncessies leidde daardoor bij klanten die jarenlang liquiditeitsproblemen hadden tot vermindering van de waarde van de woning.

Vrijwillige verkoop verhoogt de opbrengst in geringe mate

Wanneer dan toch het moment gekomen was dat de betalingsachterstand te groot was of te snel opliep besloot DSB Bank de woning te verkopen. Dat werd zo zelden op een veiling gedaan dat DSB de fabel kon ophouden dat zij weinig executieproblemen en een gezonde debiteurenportefeuille had. DSB bracht de klant er toe akkoord te gaan met “vrijwillige” verkoop. Dat zou ook in het voordeel van de klant zijn omdat de woning dan meer zou opbrengen, aldus DSB Bank. Deze redenatie lijkt juist maar is van gering belang. Immers, wanneer een aspirant-koper een pand bezichtigt, raakt hij vaak op de hoogte van de werkelijke verkoopmotieven en

begrijpt hij dat het in feite een gedwongen verkoop betreft. Daardoor tendeert de verkoopopbrengst bij de vrijwillige verkoop toch naar de lagere veilingopbrengst. Ook dit verschijnsel leidt tot vermindering van de opbrengst en daardoor tot verhoging van de restschuld.

Er zijn ook gevallen bekend waarbij de klant zogenaamd vrijwillig moest instemmen met een door de bank aangewezen makelaar die, zoals in beginsel elke makelaar, meer belang heeft bij een snelle transactie dan bij een hoge opbrengst.

Deze feiten en omstandigheden verklaren mede dat bij verkoop van de woning gemiddeld hoge oninbare restschulden overblijven.

Groei van de post oninbare restschulden

Omdat DSB Bank in 2005 op grote schaal looncessies introduceert is aannemelijk dat er toen al oninbaar gebleken restvorderingen naar volwaardig consumptief krediet zijn omgekat.

Voorzichtigheidshalve is echter aangenomen dat deze boekhoudkundige techniek pas in 2005 is gestart. Verder is bij de berekening van de groei van dit verschijnsel aangenomen dat deze evenredig was aan de groei van het uitstaande hypothecair krediet. Tabel 4, die de berekeningen laat zien, is op deze uitgangspunten gebaseerd.

Jaar	Vorderingen 1 ^e hypotheek	Groei	Cumulatieve oninbare restschuld
2004	1.673 mln	0 mln	0 mln
2005	1.955 mln	19 mln	19 mln
2006	2.371 mln	28 mln	47 mln
2007	3.305 mln	38 mln	85 mln
2008	4.352 mln	54 mln	139 mln
2009 (medio)	4.238 mln	41 mln	180 mln

3. Onvoldoende voorziening voor provisie restitutie

Kenmerk van koopsompolissen voor overlijdensrisico (ORV), arbeidsongeschiktheid (AO) en werkloosheid (WW) is dat alle premies die gedurende de overeengekomen looptijd van de verzekeringsovereenkomst verschuldigd worden, direct in één keer aan de verzekeraar betaald worden. DSB Bank kon bij verzekeraars bedingen dat zij ook direct in één keer de provisies over alle jaren ontving. Niet alleen de bemiddelingsprovisie maar ook de zogenaamde tekencommissie die DSB Bank sinds 2004 in toenemende mate ontving. Dat is een doorlopende provisie waarbij de officiële bemiddelaar (de 'Volmacht') vrijwel alle administratie voor de verzekeraar uitvoert. Het risico dat een klantenaanbrenger/adviseur/tussenpersoon door een contract met een verzekeraar een deel van de ontvangen provisie moet terugbetalen wordt aangeduid als het risico van provisie restitutie. Dat risico bestaat wanneer de klant de polis voortijdig kan beëindigen. Voor dat risico moet de bemiddelaar in zijn balans een dotatie aan de voorziening voor provisie restitutie doen. Die dotatie moet op de meest reële verwachtingen omtrent de risicogrootte worden gebaseerd en niet op irrelevante "ervaringscijfers", zoals DSB Bank deed.

Tot mei 2004 bemiddelt DSB Bank met (vrijwel) uitsluitend in koopsompolissen waarbij de klant niet het recht heeft de polis voortijdig te beëindigen, ook niet bij looptijden tot 30 jaar. Tot 2004 is de voorziening voor provisie restitutie dan ook terecht van bescheiden omvang. Medio 2004 start DSB Bank de verkoop van koopsompolissen die door de klant wél tussentijds opgezegd kunnen worden. DSB Bank meldt over 2004 op blz 23:

'Vanaf medio 2004 wordt, anders dan in 2003, het verzekeringsproduct WCP (arbeidsongeschiktheidsverzekering bij hypotheek) afgesloten met een restitutie mogelijkheid eens per 5 jaar. Hiervoor wordt bij het bemiddelingsbedrijf een voorziening gevormd. Vanaf 1 januari 2005 wordt het verzekeringsproduct ORV (levensverzekering bij hypotheek) ook afgesloten met een restitutie mogelijkheid eens per 5 jaar.'

Bovendien wordt per 1 januari 2006 een wet van kracht waardoor elke polishouder, los van de polisbepalingen, het recht heeft telkens om de vijf jaar de polis te beëindigen. Door de verkoop van opzegbare polissen in 2004 moest de dotatie aan de voorziening stijgen. Door het van kracht worden van de nieuwe wet moest in de jaarrekening 2005 zelfs een enorme inhaaldotatie worden gedaan voor alle polissen die aanvankelijk niet tussentijds beëindigd konden worden. Desondanks bleef DSB Bank alle koopsomprovisies in het jaar van ontvangst vrijwel integraal als winst in de jaarrekening verantwoorden. De commissie Scheltema:²³

'De provisie en tekencommissie worden direct bij het afsluiten van het verzekeringscontract door DSB als verdiend beschouwd en volledig als opbrengst in de winst- en verliesrekening van het jaar van afsluiten verantwoord. Provisie en tekencommissie worden dus niet uitgespreid over de looptijd van het contract. Een klein deel van de provisie wordt gereserveerd voor het risico van premierestitutie bij voortijdige beëindiging.'

---

²³ Rapport Scheltema bladzijde 116.

Hoewel deze wijze van opstellen van de jaarrekening onjuist is, te grote winsten toont en spaarders misleidt, verbindt de Commissie geen conclusie aan haar bevindingen.

De Commissie schrijft met betrekking tot *Provisieopbrengsten* onder meer.²⁴

'Tot april 2009 worden de provisies als opbrengst geboekt op het tijdstip van het afsluiten van het verzekeringscontract (met een beperkte voorziening voor het risico van premierestitutie bij voortijdige beëindiging van het contract). De provisies hadden voor een belangrijk deel betrekking op langjarige contracten waarvoor de premie door de cliënt voor de gehele looptijd ineens (op koopsombasis) werd voldaan. De koopsom werd dan op het aan de cliënt verstrekte krediet bijgeboekt. Vanaf april 2009 zijn de nieuw afgesloten verzekeringen in rekening gebracht op basis van maandpremies. De contante waarde van de in toekomstige maandpremies begrepen provisiebedragen worden in de winst- en verliesrekening al als opbrengst geboekt bij het afsluiten van de verzekeringspolis.'

De Raad van Bestuur meldt over 2006 op blz 10:

'Een doorgevoerde schattingswijziging betreft de bepaling van de voorziening provisie restitutie. De berekende voorziening is aangepast naar de reeds geagendeerde opzeggingen voor de verschillende verzekeringen. Hierbij zijn ten behoeve van voorzichtigheid opslagen op deze minimale agenderingspercentages toegepast.'

Hier staat bijna met zoveel woorden dat de voorziening is opgeheven. De voorziening strekt er toe het restitutierisico van in de toekomst gelegen, nog onbekende, opzeggingen te dekken.

Geen inhaaldotatie aan voorziening voor provisie restitutie

Tot en met 2004 ontving DSB Bank € 370 miljoen aan provisie op koopsompolissen. Naar aanleiding van de wet van eind 2005 had over dit bedrag een dotatie tot 6% ofwel € 22,2 mln moeten plaats vinden. Er was tot en met 2004 slechts 3,3 mln gedoteerd. Er had in 2005 dus een inhaaldotatie van € 18,9 mln moeten plaats vinden. Wel is 6% van de in 2006 ontvangen provisies aan de voorziening gedoteerd moeten worden.

Tabel 5 Voorziening voor provisie restituties in 2004 t/m 2008

	2004	2005	2006	2007	2008
Provisiebatens inclusief tekencommissies	95,6	103,4	98,4	95,6	71,5
Voorziening voor provisie restitutie begin boekjaar	3,3	3,5	8,5	11,2	18,8
Feitelijke dotatie aan de voorziening	1,0	6,6	5,9	7,8	0,4
Feitelijke dotatie in procenten van provisiebatens	1,0	6,4	6,0	8,2	0,6
Provisie restitutie	- 0,9	- 1,5	- 0,1	- 0,2	0,1
Voorziening voor provisie restitutie eind boekjaar	3,5	8,5	14,4	18,8	18,9
Te weinig gedoteerd		18,9			5,5

²⁴ Rapport Scheltema, bladzijde 102.

In 2008 is slechts 0,6% van de provisiebaten aan de voorziening toegevoegd tegen 8,2% in 2007. Handhaving van het percentage van 2008 zou tot een dotatie van 5,9 miljoen hebben geleid. Aannemelijk is dat in 2008 € 5,5 miljoen te weinig aan de voorziening is toegevoegd.

Voortijdig winstnemen bij verkoop “spaarverzekeringen” van SNS REAAL.

Het ontvangen van *koopsomprovisies* voor OVR, AO en WW zonder voldoende voorzieningen te vormen (b)leek dermate lucratief dat DSB Bank omstreeks 2001 dit soort provisies ook ging vragen voor bemiddeling van beleggingspolissen. Daarvoor moesten leveranciers buiten de Scheringa groep gevonden worden omdat een vestzak-broekzak transactie voor Scheringa niets zou opleveren. Er zijn afspraken met *Het Hooge Huys* en met SNS REAAL gemaakt. Met ingang van 2003 leverde deze bankverzekeraar beleggingspolissen waarvoor DSB Bank ook de doorlopende provisies voor de gehele looptijd in één keer vooraf ontving. DSB Bank heeft bijna 79.000 polissen van SNS REAAL verkocht en ontving gemiddeld € 1.700 per verkochte polis terwijl de jaarpremie gemiddeld € 700 bedroeg. Bij dergelijke provisies horen stevige restitutie afspraken omdat de verzekeraar anders het risico loopt bij voortijdige beëindiging van de polis het schip in te gaan.

Deze voorwaardelijke verplichting zijn niet in enige jaarrekening van DSB Bank vermeld, ook niet onder het hoofd *Niet uit de balans blijvende verplichtingen*.

In september 2011 weigerden curatoren en SNS REAAL de restitutieregeling bekend te maken. Het onderzoek wordt op dit punt voortgezet.

4. Vordering op aandeelhouder DSB Beheer BV als volwaardig opgenomen

Eind 2006 had DSB Bank een vordering op DSB Beheer van € 22 miljoen. Eind 2007 was de vordering opgelopen tot € 41 miljoen en eind 2008 tot € 75 miljoen. DSB Beheer was, afgezien van haar deelneming DSB Bank, verliesgevend. Zowel curatoren als de commissie Scheltema hebben bij deze vordering vraagtekens gezet. In het eerste faillissementsverslag hadden curatoren reeds € 30 miljoen op deze vordering afgeboekt. Al spoedig bleek dat de vordering vrijwel geheel afgeboekt had moeten worden doordat DSB Beheer geen enkele mogelijkheid had om het krediet terug te betalen. DSB Bank was in feite een houdstermaatschappij van dure privé hobby's die door een beslissing onder verantwoordelijkheid van minister van Zalm fiscaal aftrekbaar waren gemaakt door te accepteren dat deze in een fiscale eenheid met de indertijd winstgevende DSB Bank werd opgenomen. De vordering op DSB Beheer had in 2008 wegens oninbaarheid grotendeels afgeboekt moeten worden. SOBI is overigens van mening dat deze aangelegenheid, net als de hierna te bespreken opwaardering van ingekochte notes, niet van groot belang is geweest voor de gang van zaken bij DSB Bank. Het spel was in 2007 reeds uit.

5. Opwaarderen ingekochte notes

DSB Bank heeft in 2008 en 2009 van verschillende securitisatievennootschappen notes gekocht voor 85% - 92% van de nominale waarde.²⁵ Daarna zijn deze notes (via het resultaat) opgewaardeerd tot 100%. In 2008 is voor 206 miljoen aan notes gekocht die vervolgens met 37 miljoen zijn opgewaardeerd. In de eerste helft van 2009 zijn ook notes gekocht en via het resultaat met 28,1 miljoen opgewaardeerd. Alle notes hadden een couponrente van minder dan 3%. Dat was aanzienlijk minder dan de rente die DSB Bank op achtergestelde deposito's betaalde. Door de aankoop van de notes werd dus renteverlies geleden. Door de aankoop, die als een kunstgreep moet worden gezien om in de jaren 2008 en 2009 een positief resultaat te kunnen tonen, verminderde de liquiditeit van DSB Bank met een half miljard euro. Deze voor liquiditeit schadelijke aankopen zijn door DNB gedoogd, ondanks dat DSB Bank sinds 2007 onder verscherpt toezicht van DNB stond.

Conclusies

Tabel 6 Correcties op het eigen vermogen van DSB Bank

	2005	2006	2007	2008	medio 2009
Getoond eigen vermogen	166	135	197	243	245
Correctie voorziening voor kredietrisico's	- 7	- 31	- 74	- 153	- 200
Correctie voor restschulden	- 19	- 47	- 85	- 139	- 180
Correctie dotaties provisie-restitutie	- 19			- 5	
Correctie vordering op DSB Beheer ²⁶			- 27	- 50	
Correctie opwaardering securitisatienotes				- 37	-65
Eigen vermogen na correcties ²⁷	121	57	11	- 141	- 200
Getoond resultaat voor belasting	66	40	36	57	
Werkelijk resultaat voor belasting	21	- 12	- 97	-141	

²⁵ Eerste openbaar verslag in het faillissement van DSB Bank N.V. bijlage 2 blz 5.

²⁶ De vordering is voor twee derde gecorrigeerd.

²⁷ Zonder liquidatiecorrecties.

Tabel 6 geeft het officiële en het werkelijke eigen vermogen van DSB Bank. Uit tabel 6 blijkt dat DSB Bank sinds 2006 verlies heeft geleden en dat het eigen vermogen eind 2007 vrijwel nihil was.

Wetenschap van De Nederlandse Bank

In 2003 trof Scheringa voorbereidingen voor het aanvragen van een volwaardige bankvergunning. Sinds dat moment heeft De Nederlandse Bank volledige toegang tot alle administratie van DSB Bank gehad. De Nederlandse Bank heeft alles gezien, althans kunnen zien, dat van enige betekenis was. De Commissie Scheltema stelt daarover: *'Naderhand [nadat de vergunning in 2005 verleend was] waren gegevens over de vermogenspositie en het verloop van de solvabiliteit en de liquiditeit van DSB voortdurend bekend bij DNB.'*²⁸ De commissie Scheltema heeft reeds vastgesteld dat De Nederlandse Bank in december 2005 ten onrechte een complete bankvergunning aan DSB Bank heeft verstrekt. De commissie baseerde dat oordeel op haar waarneming dat DSB Bank niet aan de formele vereisten voldeed. Uit het voorgaande volgt dat De Nederlandse Bank de vergunning ook had moeten weigeren omdat DSB Bank niet aan de solvabiliteitseisen voldeed.

De wetgever heeft bij de uitoefening van het prudentiële toezicht door DNB geen rol toegedicht aan accountants, accountantsorganisaties (en al helemaal niet aan Engelse vennootschappen als Ernst & Young LLP) of andere commerciële adviesbureaus. Het prudentiële toezicht is de uitsluitende bevoegdheid en verantwoordelijkheid van DNB. Voor zover DNB bij haar taak als prudentiële toezichthouder derden zou inschakelen of op derden zou vertrouwen is dat voor rekening en risico van DNB zelf en kan zij zich niet disculperen door zich achter derden te verschuilen. DNB mag bij haar toezicht niet vertrouwen op derden, ook niet op personen of organisaties die producten of diensten verlenen aan onder toezicht staande instellingen. De controleplicht van de externe accountant strekt er niet toe DNB behulpzaam te zijn bij het uitoefenen van haar prudentiële toezichtstaak.

DNB is verplicht alle haar ten dienste staande middelen te gebruiken om het toezicht zo goed mogelijk uitoefenen. Daarbij hoort ook het kritisch en zelfstandig onderzoek naar het realiteits- en waarheidsgehalte van informatie die de instellingen aan haar verschaffen.

DNB heeft bijna vier jaar lang geaccepteerd dat DSB Bank met onvoldoende en dalende solvabiliteit aan het maatschappelijk verkeer deelnam en het publiek benadeelde. Dit falen van DNB onder leiding van Wellink is ernstiger dan het tekortschieten bij Van der Hoop bankiers en Icesafe omdat de uitholling van die bedrijven zich in een korter tijdsbestek afspeelde en dus moeilijker te volgen was.

Bilthoven, 6 oktober 2011

Pieter Lakeman,
Voorzitter SOBI

---

²⁸ Rapport Scheltema, blz 228.